

Schurende teksten van Paulus

Bijbelstudies over een
veelbesproken apostel

Harald Overeem

SCHURENDE TEKSTEN VAN PAULUS

j/ark media

Schurende teksten van Paulus
Bijbelstudies over een veelbesproken apostel
Kringserie met Focusmateriaal
Ds. Harald Overeem

ISBN 9789033804113

NUR 702

c-NUR 036

Omslagontwerp: Peter Slager, Garage-BNO

Opmaak binnenwerk: Peter Slager, Garage-BNO

De bijbelteksten in deze uitgave zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan de
Herziene Statenvertaling © stichting HSV 2010.

De Kringserie is uitgegeven in samenwerking met de IZB.
izb.nl

©2024 Ark Media, een onderdeel van Jongbloed Christelijke Media – Leeuwarden
Alle rechten voorbehouden
jongbloedmedia.nl

Inhoudsopgave

Inleiding: Een korte levensloop van Paulus	7
1. God is boos op iedereen Romeinen 1: 16-32	10
2. Alle mensen deugen niet Romeinen 5: 1-21	19
3. Doe je best om gered te worden Filippenzen 2: 12-18	29
4. Blijf maar gewoon slaaf 1 Korintiërs 7: 17, 20-24, 29-31	37
5. Alle Joden worden gered Romeinen 11: 25b-26a	45
6. De man is het hoofd van de vrouw 1 Korintiërs 11: 2-16	55
7. Lever zondige medegelovigen uit aan satan 1 Korintiërs 5: 1-13	65
8. Een opname van de gemeente? Welnee 1 Tessalonicenzen 4: 13-18	73
Bijlage: Paulus' levensloop in jaartallen	83
Geraadpleegde literatuur	85

Inleiding: Een korte levensloop van Paulus

Opvattingen over Paulus

Paulus heeft niet bij alle christenen een goede naam. De een vindt dat de zinnen in zijn brieven te lang en te ingewikkeld zijn. Iemand anders valt over de inhoud van Paulus' opvattingen. Om een paar voorbeelden te noemen: hij zou vrouwen in een ondergeschikte positie plaatsen, de moed niet hebben om op te treden tegen slavernij en zijn tegenstanders de mond snoeren. Anderen prijzen juist zijn ijver om het evangelie door te geven. Zij zijn onder de indruk van zijn pastorale hart en van zijn gebedsleven.

Ik zeg het maar meteen, ik hoor bij die laatste groep. Wat mij het meest fascineert, is de christelijke denkkraft van de apostel. Welke vraag hij ook vanuit verschillende gemeenten op zijn bord krijgt, Paulus probeert deze vragen te doordenken vanuit het hart van het evangelie: dat met de dood en opstanding van Jezus Christus en de gave van de heilige Geest iets nieuws is aangebroken in onze aardse werkelijkheid. Daarmee wil ik trouwens niet zeggen dat ik Paulus altijd kan volgen en hem helemaal begrijp. Maar dat geeft niet. Wie de tijd neemt om aandachtig te luisteren naar wat Paulus schrijft, om na te gaan waarom hij de dingen juist op die manier zegt en ook let op wat hij *niet* zegt, die krijgt er veel voor terug. Daarbij is het ook belangrijk je in te denken hoe de situatie van de eerste generatie christenen geweest zou kunnen zijn.

Paulus' uitspraken mogen schuren. Hier ligt sowieso een belangrijke kracht van bijbelse teksten: ze kunnen ons spiegelen, kanten van onszelf en deze wereld laten zien die we liever wegstoppen, maar ook verrassen en hoop geven, waardoor we de moed niet opgeven en blijven geloven en bidden.

Jeugd

Paulus is geboren in Tarsus, een plaats in de zuidoosthoek van het huidige Turkije. Hoewel het geen grote stad was, was het 'een niet onbelangrijke stad' (Hand. 21: 39). Historici wijzen erop dat deze stad een belangrijk bestuurscentrum in de regio was dat regelmatig vereerd werd met bezoeken van vooraanstaande Romeinen. Het feit dat Paulus' wieg in deze plaats stond, gaf hem ook het zogenaamde Romeinse burgerrecht waarop hij zich beroepen heeft na zijn arrestatie in Jeruzalem (Hand. 22: 22-29). In Paulus'

brieven zien wij de invloed van de Grieks-Romeinse cultuur doorschemeren. Zo citeert hij een enkele keer Griekse dichters en kent hij de filosofische scholen van zijn dagen. Zijn vormende jaren heeft hij echter in Jeruzalem doorgebracht. Paulus vertelt dat hij als leerling aan de voeten van Gamaliël heeft gezeten en strikt naar de wet is opgevoed (Hand. 22:3). In een van zijn brieven spreekt hij hier uitgebreider over: 'Ik werd besneden toen ik acht dagen oud was en behoor tot het volk van Israël, tot de stam Benjamin, ik ben een geboren Hebreeër met de wetsopvatting van een farizeeër' (Filip. 3:5).

Paulus is een man van twee werelden. Hij was vertrouwd met de Grieks-Romeinse cultuur, sprak haar taal, las haar gedichten, kende het filosofisch gedachtegoed en maakte van dichtbij haar godsdienst mee. Tegelijk had het onderwijs van Gamaliël hem diepgaand beïnvloed, was hij vertrouwd met de Tora en kende hij de rabbijnse discussies en interpretaties van binnenuit, en werd hij een toegewijde en gedreven farizeeër.

Ijver

In twee autobiografische passages schrijft Paulus dat hij de gemeente fanatiek heeft vervolgd (Gal. 1: 13-14 en Filip. 3: 6). In deze teksten is *ijver* het sleutelwoord. Deze ijver is een belangrijk kenmerk van de groep farizeeërs waar Paulus bij hoorde. Tijdens de regering van Herodes de Grote (36-34 v.Chr.) ontstonden er twee stromingen in de groep van de farizeeërs. De ene stroming stond bekend als 'toegeeflijk' en volgde de opvatting van rabbi Hillel. De andere stroming stond bekend als 'strikt' en volgde de opvatting van rabbi Shammai. Paulus hoorde bij de laatste groep. Hij was een shammaïtische farizeeër.

Het ging in de discussie tussen deze twee groepen niet alleen om godsdienstige en persoonlijke zaken. Het ging ook over 'politiek'. Dat wil zeggen, het ging ook over de visie die men voor Israël had. De stroming rond Hillel kende een beleid van 'leven en laten leven'. Men zei, laat de Herodessen, Pilatusen en Kajafassen maar regeren, zolang wij maar de Tora kunnen bestuderen en naleven. In de kring rond Shammai keek men anders tegen deze vreemde overheersers aan. Ze maakten ook duidelijk dat vele profetische beloften nog niet vervuld waren. Israël was nog niet hersteld. Strikt genomen verkeerde het nog steeds in ballingschap en wachtte het op bevrijding. Omdat het verhaal van Israël nog niet af was, zagen veel farizeeërs uit deze kring het als hun taak om het slot tot stand te brengen. Een van de bekende leerlingen van Jezus is Simon de Zeloot. Zeloot komt van het Griekse woord voor ijver. Men was bereid te vechten voor de goede zaak en verwachtte daarom ook dat de Messias van Israël ooit hetzelfde zou doen. Dit verklaart ook de ijver waarmee Paulus de eerste christenen vervolgde. In zijn ogen volgden zij een *fake* Messias na. Met deze groep moest dus afgerekend worden. Wanneer Paulus hierop terugblijkt, dan ziet hij in hoezeer hij en zijn

collega's ernaast zaten. Hij schrijft: 'Ik kan van hen getuigen dat ze God vol toewijding dienen, maar het ontbreekt hun aan inzicht' (Rom. 10:2).

Damascus

De ommekeer van Paulus vond plaats toen hij onderweg naar Damascus de opgestane Heer ontmoette. Jezus maakte hem duidelijk dat hij Hém vervolgde (Hand. 9:4). Tot dan toe leefde Paulus in de diepe overtuiging dat hij God diende. Maar deze God zet hem stil en draait zijn roeping geheel om. Vanaf nu zal hij zich gaan richten op de heidense volken (Gal. 1:15-16). Jezus, de Messias voor Israël, is eveneens de Bevrijder voor de wereld. Paulus zou de heidenen gaan vertellen dat de Heer, de God van Israël, de enige en ware God in deze wereld is en dat deze God door de kruisdood en de opstanding kwaad en zonde overwonnen heeft. Paulus zou de heidenen gaan vertellen dat door de gave van Gods Geest een nieuwe wereld was aangebroken waarin gerechtigheid en vrede zouden heersen. Paulus was de aangewezen persoon om het evangelie in een Grieks-Romeinse cultuur te brengen. Hij, de man van twee werelden, opgegroeid in Tarsus en gevormd door de Schriften, tweetalig en dus 'geschikt' om goed nieuws te vertalen naar de cultuur van zijn dagen.

Met deze drie woorden: jeugd, ijver en Damascus, heb ik heel kort iets gezegd over de levensloop van Paulus. In de bijlage achterin staat een overzicht in jaartallen. Mijn gebed is dat de bijbelstudies in de volgende hoofdstukken de lezers helpen om iets meer 'vat' te krijgen op het denken van Paulus. En ook dat je, net als Paulus, steeds weer geraakt wordt door die ene Heer 'die ons de verlossing heeft gebracht, de vergeving van onze zonden' (Kol. 1:14). Ik dank Eline de Boo van de IZB en Eelkje Bikker van Jongbloed Media voor meelesen en meedenken. Met hun opmerkingen heb ik mijn voordeel gedaan. Dat geldt ook voor de feedback van enkele bijbelkringen in de protestantse gemeente De Rank waar ik voorganger mag zijn. Zij hebben een aantal hoofdstukken met elkaar 'uitgeprobeerd' en kwamen met zinvolle suggesties uit de praktijk.

Harald Overeem

GESPREK 1:

GOD IS BOOS OP IEDEREEN

Romeinen 1:16-32

Zingen

Lied 439 (*Liedboek*, 2013)

Verwacht de komst des Heren,
o mens, bereid u voor:
reeds breekt in deze wereld
het licht des hemels door.
Nu komt de Vorst op aard,
die God zijn volk zou geven;
ons heil, ons eigen leven
vraagt toegang tot ons hart.

Een hart dat wacht in ootmoed
is lieflijk voor de Heer,
maar op een hart vol hoogmoed
ziet Hij in gramschap neer.
Wie vraagt naar zijn gebod
en bidden blijft en waken,
in hem wil woning maken
het heil, de Zoon van God.

(Valentin Thilo, *Mit Ernst, o Menschenkinder*, vert.: Ad den Besten)

Liedsuggesties:

Psalm 78:13 (NB)

'Maak ons hart onrustig, God' (*Hemelhoog*, 282)

Bidden

Dank God voor een nieuw seizoen. Bid Hem om geloof, om een open en veilige sfeer wanneer je met elkaar spreekt over wat je leest in de Bijbel.

Delen

Spreeken over de boosheid van God is niet gemakkelijk. We nemen onze eigen geschiedenis mee. Het is wijs om dat bij elkaar wat te peilen. Boezemt spreken over de boosheid van God je enige angst in? Wellicht door preken 'van vroeger' of door de wijze waarop er thuis of in de kerk over werd gesproken? Of is het juist een thema waar je nog niet veel over nagedacht hebt omdat het beeld van een boze God je niet aanspreekt? Vind je het belangrijk om het hierover te hebben op kring? Het is goed om voordat je met elkaar de Bijbel leest en erover in gesprek gaat, uit te wisselen wat je van deze avond verwacht.

Introductie

We kunnen ons nauwelijks een voorstelling van maken van een God die ontzettend boos is. Het bijbelse woord voor boosheid klinkt nog heftiger: toorn. Paulus schrijft erover in Romeinen 1:18.

Vanuit de hemel openbaart Gods toorn zich over al het kwaad en onrecht van hen die met hun onrechtvaardigheid de waarheid geweld aandoen.

De toorn van God – wat is dat precies? Gaat het hier alleen over brute oorlogsmisdadigers met wie afgerekend moet worden en niet over ons, gewone gelovigen?

Wanneer mensen boos zijn, dan heeft de uiting van hun boosheid vaak iets 'ongecontroleerds'. Boosheid gaat dan met ons aan de haal. Het lukt ons maar zelden om boosheid in goede banen te leiden. We zijn boos – wat op zich gezond en begrijpelijk is – en we reageren vervolgens wel erg driftig. We zeggen dan dingen waar we later spijt van hebben of doen dingen waarmee we anderen kwetsen. Toen jaren geleden onze jongste op rolschaatsen de trap op snelde, ontplofte ik – heel begrijpelijk vanuit mijn

eigen perspectief als ouder. Maar het ventje sidderde over zijn hele lijf. Boosheid is voor ons mensen een heel ingewikkelde emotie.

GESPREKSVRAAG 1

Wanneer we straks de verzen uit de Romeinenbrief met elkaar lezen, dan is het van belang dat we niet ónze ideeën over boosheid aan de tekst opleggen. We proberen goed te luisteren naar wat Paulus opschrijft en waarom hij spreekt van de toorn van God. Geef eens een 'omschrijving' van de boosheid van God. Waarin verschilt deze van de boosheid van ons mensen?

Bijbelstudie

Lezen: Romeinen 1:16–32

Gods gerechtigheid

In de eerste verzen groet Paulus de gemeente. Daarna vertelt hij dat hij graag een keer naar Rome zou komen om iedereen te ontmoeten en het evangelie te delen. Hij wilde dat al eerder doen, maar werd steeds verhinderd. Na dit kabbelende begin komt Paulus met een duidelijke uitspraak: hij wijst op de reddende kracht van het evangelie – zowel voor Joden als voor de andere volken. Deze reddende kracht noemt Paulus de openbaring van Gods gerechtigheid. Wat wil dat zeggen? Niet dat God gaat straffen. Gods gerechtigheid wil zeggen dat Hij alles recht gaat zetten. Dus als God zijn gerechtigheid openbaart, dan bevrijdt Hij deze wereld van de machten en van de zonde die haar in de greep houden.

De toorn van God

In vers 18 vertelt hij dat Gods toorn zich vanuit de hemel openbaart over al het kwaad en onrecht in deze wereld. Paulus is niet de eerste die spreekt over de toorn van God. Hij staat in een lange (profetische) traditie. Al in de woestijn krijgt het volk Israël te horen dat een leven met God een heilig leven is en dat tegenover Hem een houding van eerbied en ontzag past. Wanneer Israël zijn eigen gang gaat, dan ontmoet het Gods brandende toorn (Ex. 32:10). Later spreken ook de profeten over de toorn van God – zij zien namelijk dat het op veel terreinen in het leven misgaat.

Het zijn vooral twee zaken die de boosheid van God opwekken: het dienen van andere goden en sociaal onrecht. De toorn van God richt zich daarnaast ook tegen andere volken, niet zozeer om wat zij Israël maar vooral om wat

zij elkáár hebben aangedaan. De profeten richten hun blik hierbij vooral naar de toekomst: de grote dag van de Heer zal een oordeel over de volken omvatten. Wanneer mensen denken dat God niet kan toornen, zo zegt de profeet Sefanja, dan vergissen zij zich (Sef. 1:12). Hiermee is uiteraard niet *alles* gezegd over God. Nergens in de Bijbel staat dat God toorn is – er is geen bijbelschrijver die belijdt: God is toorn. Fundamenteel is de ‘oerbelijdenis’ uit het Oude Testament; wanneer God aan Mozes voorbijgaat dan verneemt hij: *‘De Heer! De Heer! Een God die liefdevol is en genadig, geduldig, trouw en waarachtig’* (Ex. 34:6). Deze belijdenis zindert door heel het oudtestamentische getuigenis heen. Juist omdat God liefheeft en een verbond aangaat met mensen, kan Hij toornen wanneer mensen zijn liefde de rug toekeren en dit verbond naast zich neerleggen.

Zonde

Na een persoonlijke en motiverende inleiding kiest Paulus vanaf vers 18 een heel andere toon. Het is wel even omschakelen. De verzen die volgen, zijn een echo van de eerste hoofdstukken uit Genesis. De val en de breuk van Adam en Eva worden ook ervaren in hartje Rome. Men herhaalt de zonde van het eerste mensenpaar in de eigen levensstijl, in opstand tegen God. Van nature wisten zij van God, maar deze kennis is weggedrukt en ingewisseld voor een leven dat hun veel beter uitkomt. Wat Paulus schrijft over het leven van zijn tijdgenoten, liegt er niet om. Op het terrein van de godsdienst: aanbidding van allerlei beelden. Op het terrein van de seksualiteit: ontaarding van het gedrag. Op het terrein van de onderlinge omgang: roddel, arrogantie en hoogmoed.

In dit gedeelte gebruikt Paulus een werkwoord dat driemaal voorkomt: uitleveren (NBV21) of overgeven (HSV). Met dit woord beschrijft hij wat mensen doen wanneer zij God niet meer als Schepper erkennen: zij leveren zich uit aan een levensstijl die ver afstaat van hoe God het ooit bedoeld heeft.

Toorn uit liefde

In vers 17 sprak Paulus nog over de openbaring van Gods gerechtigheid, dat is Gods bevrijdend handelen. Nu, een vers later, lezen we over de openbaring van Gods toorn. De HSV vertaalt het begin van vers 18 met ‘want’. Daarmee wordt een verbinding gelegd tussen de openbaring van Gods gerechtigheid en de openbaring van Gods toorn. Blijkbaar hebben deze twee met elkaar te maken. De openbaring van Gods toorn is een uiting van Gods gerechtigheid.

Wanneer God bevrijdt, dan doet Hij dit vanuit zijn trouwe liefde voor ons. Tegelijk gaat deze bevrijding samen met zijn boosheid over alles wat kwaad en onrecht is. De toorn van God is als het ware de spits van zijn liefde.

Woede is het bloed dat uit een verwonde liefde stroomt, schreef C.S. Lewis (1898–1968) ooit in een boekje over het gebed.

GESPREKSVRAAG 2

Gods gerechtigheid (Rom. 1:17) en Gods toorn (1:18) hebben blijkbaar met elkaar te maken. Wij halen deze eigenschappen van God echter vaak uit elkaar. Wat zou de reden daarvoor zijn?

GESPREKSVRAAG 3

Iemand las Romeinen 1 eens door en zei: 'Zie je wel, het kwaad straft zichzelf.' Hij had gelijk met deze uitspraak, maar ook ongelijk. Licht dit toe.

GESPREKSVRAAG 4

Wat raken we kwijt wanneer we niet meer spreken over Gods toorn? Je kunt daarbij deze quote van de Amerikaanse theoloog Richard Niebuhr (1894-1962) gebruiken: 'Een God zonder toorn brengt mensen zonder zonde naar een Koninkrijk zonder oordeel.'

Gods boosheid over de wereld

Er gebeurt veel in deze wereld waar God boos over is. En niet alleen God. Ook wij mensen reageren vaak boos en met afschuw op wat we zien of horen. Het zou vreemd zijn wanneer God *niét* met boosheid zou reageren op uitbarstingen van bruto geweld of machtsmisbruik. Een puber vertelde mij eens dat hij een keer een dag later (!) van een feestje thuiskwam en dat zijn moeder niet boos was. Ze vroeg alleen maar of hij het voortaan wilde laten weten als hij ergens bleef slapen. Hij was zeer verbaasd en ook wat verward. Zijn moeder was niet eens boos ...

Een God die *niét* boos is over deze wereld is toch nauwelijks betrokken op deze wereld? God kan ontzettend boos zijn over wat in deze wereld gebeurt, omdat deze wereld en wie er wonen Hem aan het hart gaan. Zijn boosheid is geen blinde woede. Zijn boosheid is eerder een gepassioneerde hartstocht voor ons mensen. En als zijn boosheid voortkomt uit zijn liefde en zijn verlangen naar recht, dan kan zijn boosheid ook niet 'ontsporen'. Dat is omdat Gods toorn altijd begrensd wordt door zijn liefde.

Gods boosheid over de kerk

Waarover is God boos wanneer de kerk in beeld komt? Zijn er bepaalde praktijken die boosheid opwekken? Zijn er 'nieuwe' ideeën of leerstellingen die niet door de beugel kunnen? Zijn er terreinen waarop de kerk het laat afweten? Een collega van Paulus, Petrus, stelt het volgende: 'Besef goed dat de tijd van het oordeel is aangebroken. Dat oordeel begint bij Gods eigen mensen. Als het bij ons begint, hoe zal het dan aflopen met hen die weigeren het evangelie van God te gehoorzamen?' (1 Petr. 4:17). Misschien hebben we voor onszelf een eenzijdig beeld van God

geschapen. Misschien zijn we tevreden geworden met een aai-over-de-bol-theologie, met een kind-bij-de-vader-op-schoot-spiritualiteit. Zou een vader zijn kind, wanneer het nodig is, niet ook eens naar zijn of haar kamer sturen?

Gods boosheid over onszelf

De kring wordt kleiner – van wereld, naar kerk, naar onszelf. Als christen kunnen we ook ervaren dat God boos is op óns. Vaak voelen wij zelf op onze klompen aan wat niet in de haak is. Je hebt op subtiële wijze je leidinggevende laten weten dat een collega een deadline niet heeft gehaald. Of je bent vergeten een mailtje van iemand uit de kerk te beantwoorden en je zegt dat je dit mailtje niet gekregen hebt. Je kunt zelf meer voorbeelden bedenken. Zou God daar boos om zijn?

Dát wij mensen zijn die tekortschieten, onszelf soms veel te belangrijk vinden, anderen benadelen is een (treurig) gegeven. Het gaat er niet om dat wij pas door een volmaakt en zondeloos leven Gods boosheid kunnen bedenken. Fundamenteel is dat Jezus Christus als het Lam van God de zonde van deze wereld weggedragen heeft en daarmee ook de toorn van God op zich nam (lees ook 1 Tess. 1: 10).

En toch, God kan echt wel eens boos op ons zijn. We houden vast aan zondige patronen in ons gedrag. We weigeren iets toe te geven en brengen daarmee spanning in een relatie of een vriendschap. Of, in lijn met wat Paulus in Romeinen 1 zegt, we ruilen God in voor iets anders. Dat is in dit hoofdstuk dé zonde bij uitstek. Calvijn, de reformator uit de zestiende eeuw, haakte hier later bij aan en zei dat ons hart een fabriek is waar afgodsbeelden gemaakt worden. Wel, de afgoden in ons leven roepen inderdaad de boosheid van God op.

GESPREKSVRAAG 5

Hierboven worden drie terreinen genoemd: Gods boosheid op de wereld, op de kerk en op onszelf. Kies er samen een uit waarover je doorpraat met elkaar. Wat herken je (niet)? Wat spreekt je (niet) aan?

GESPREKSVRAAG 6

Calvijn sprak over ons hart als een fabriek van afgodsbeelden. Tim Keller gebruikt de term 'namaakgoden'. Een namaakgod is iets of iemand wat zó belangrijk voor je is, dat het een god is geworden. Dan is er geen ruimte voor het dienen van God de Schepper. Welke namaakgoden kom je in je eigen leven tegen?